

Doktrinarni postupak za prosuđivanje pravovjernosti teološkog nauka

Glavne značajke pokoncilskog razvitka

Nediljko Ante Ančić, Split

Sažetak

Neosporna je zadaća Crkve da vodi brigu o čistoći i zaštiti nauka i čudoređa u vjerničkoj zajednici. Autor polazi od činjenice da je glede crkvene službe bdijenja nad istinama vjere Drugi vatikanski sabor označio stvarnu prekretnicu. Da bi to pokazao, u prvome dijelu ukratko ocrta povijest nastanka cenzure i zabrane knjiga, osobito poslije Reformacije te način njihova funkcioniranja do u najnovije vrijeme. Koncil je dokinuo zabranu knjiga, a nove odredbe o prethodnoj prosudbi spisa koje objavljuju vjernici o važnim vjerskim pitanjima, ušle su u Zakonik kanonskoga prava (1983.). Drugi dio rasvjetljuje međuovisnost načina doktrinarnog postupka pravovjernosti i preuređenja Rimske kurije kao učiteljskog instrumentarija što se odražava na primjeru dviju pokoncilskih reformi. Pritom se pokazuje da se nova vizija koncilске ekleziologije sporo pretače u pravne i teološke okvire Kongregacije za nauk vjere. Stoga se ne samo gubi postignuta suradnja između teologa i učiteljstva nego dolazi do međusobne napetosti i sporova. Teolozi su izrekli brojne kritike i naveli zahtjeve kako preurediti doktrinarni postupak da bude odraz dublje spoznaje uloge teologije u Crkvi i primjeren kako promjenama vremena tako i suvremenom osjećaju za pravo. U trećem dijelu autor uspoređuje prijašnji i najnoviji Pravilnik za doktrinarni postupak Kongregacije za nauk vjere te ustvrđuje se da su na tom području napravljena vidna poboljšanja i učinjen značajan napredak. Štoviše, najnoviji Pravilnik iz 1997. uvažio je znatan broj prigovora i manjkavosti koje su iznijeli teolozi i značajno pridonio uspostavljanju ponovnog povjerenja i suradnje između službe pastira i službe teologa u Crkvi.

Ključne riječi: doktrinarni postupak, cenzura knjiga, indeks zabranjenih knjiga, pravilnik za ispitivanje pravovjernosti, Rimska kurija, Kongregacija za nauk vjere, teologija, učiteljstvo.

Kongregacija za nauk vjere donijela je godine 1997. novi pravilnik za očuvanje i ispitivanje pravovjernosti nauka u cijeloj Katoličkoj crkvi.¹ Radi se o pravnim odredbama kojima se regulira način postupanja vatikanske Kongregacije prema katoličkim teolozima u slučajevima kada zastupaju stajališta ili iznose nejasna i dvosmislena učenja koja nisu u skladu s naukom Katoličke crkve. S obzirom na brze i vrlo značajne promjene posljednjih desetljeća kako u Crkvi tako i u društvu, može se slobodno reći da se zapravo dugo oklijevalo u izradi poboljšanog teksta donedavno važeće doktrinarne procedure koja je bila na snazi od 1971. Novi pravilnik je dobrim dijelom uvažio brojne i žestoke kritike teološke struke na pojedine dijelove odredaba svojega prethodnika čije su slabosti i nedostaci posebno izišli na vidjelo kad je Kongregacija za nauk vjere otvorila prve procese u pokoncilskom vremenu protiv nekih tadašnjih teologa. Pravno polazište doktrinarnog postupka nudilo je naime vrlo restriktivna rješenja za teologe optužene zbog disencije što je izazivalo nezadovoljstvo u teološkim krugovima i provociralo njihove opravdane prigovore i kritike. Očito je taj prvi posaborski dokument s pravilima za prosudbu ispravnosti nauka ostao daleko ispod tada već postignutog stupnja slobode teološkog istraživanja, načina suradnje s pastirima, komuniciranja u Crkvi te proklamiranih prava u poštivanju ljudske osobe na Drugome vatikanskom saboru. Ta diskrepancija na primjeru problematike odnosa između učiteljstva i teologa svjedoči kako je ostao veliki raskorak između poželjne i zagovarane obnove Crkve, s jedne strane, te stvarne

---

¹ *Agendi ratio in doctrinarum examine*, u: Enchridion Vaticanum. Documenti ufficiali della Santa sede, 16 (1997), br. 616-644 latinski i talijanski tekst.

sporosti u reformi njezinih temeljnih tijela Rimske kurije, s druge strane.

1. Prekretnica na Drugome vatikanskom saboru

Ovdje se valja prisjetiti da je tek na Koncilu konačno dokinuta višestoljetna crkvena cenzura knjiga i dvojbeni praksa ušutkivanje teologa. Novi duh otvaranja Crkve svijetu i prihvaćena zadaća njezina neodgodivog posadašnjega sa sobom su širili prostore slobode na svim razinama Božjega naroda. Umjesto dosadašnjega nepovjerenja, zabrana i ograničenja prihvaćaju se dijalog i suradnja te se naglašava osobna odgovornost svakoga pojedinog vjernika. Iz toga pozitivnog ozračja razvila se primjerice plodna suradnja i učvrstilo povjerenje između teologa i pastira, što se pokazalo odlučujućim osobito u mukotrpnj izradi i prihvaćanju nekih saborskih dokumenata, često i protiv snažnih kurijalnih otpora. Zacijelo se to ohrabrujuće iskustvo suradnje nastojalo sačuvati i institucionalno osigurati i za pokoncilsko razdoblje, da bi svjedočenje istine evanđelja bilo vjerodostojno. Tako je Prva biskupska sinoda (1967.), nastala kao izraz koncilske obnove i kao ustanova sinodalne suodgovornosti, pozvala biskupe da promiču suradnju s teolozima ističući njihovu nenadomjestivu ulogu u traženju sve dubljeg razumijevanja i tumačenja objavljenog misterija. Zato se Sinoda zalaže da se teolozima prizna opravdana sloboda znanstvenog istraživanja, dakako, u okviru zadanih granica i odgovornosti.² U tom smislu je uputila prvi prijedlog Papi da se ustanovi Teološko povjerenstvo od teologa različitih smjerova i iz različitih krajeva “koji se odlikuju po mudrosti te uživaju jasan znanstveni glas”. Oni trebaju svojim znanstvenim istraživanjem pružiti pomoć Svetoj Stolici i “posebno Kongregaciji za nauk vjere naročito što se tiče problema

---

² Usp. tekst završnog dokumenta Prve sinode biskupa, *Doktrinarni dokument II. Načela b) Rad i odgovornost teologa*, u: Svesci br. 6, 1967., str. 10-15, ovdje 14.

veće važnosti”.³ Taj prijedlog je poslije zaista i proveden u djelo osnutkom Međunarodnoga teološkog povjerenstva.

Ipak i u takvom bitno promijenjenom unutarcrkvenom ozračju kad su otpale zabrane, a u jeku tadašnjeg pokoncilskog oduševljenja oko započetih reformi, trebalo je računati s mogućim slučajevima teoloških zastranjenja i jednostranosti. S druge strane, neupitna je zadaća i obveza Crkve da bdije nad cjelovitošću i autentičnošću predane vjere i ćudoređa i da ih brani od štetnih utjecaja. Prema katoličkom shvaćanju ta služba spada u izvornu zadaću učiteljstva, koje je opunomoćeno da vjerno čuva i autentično tumači predanu objavu Božju.⁴ Stoga je nekoliko godina nakon prve reforme ustroja Rimske kurije i njezinih tijela Kongregacija za nauk vjere donijela obnovljene odredbe doktrinarnog postupka koje je potpisao njezin tadašnji pročelnik kardinal Franjo Šeper.⁵ U odnosu na te odredbe iz godine 1971., koje su bile na snazi gotovo tri desetljeća, najnoviji pravilnik donosi u važnim stvarima znatna poboljšanja, nastojeći uvažiti prigovore i vodeći računa o postignutom teološkom napretku unutar same Crkve, ali ostavlja i neke dvojbe i nedorečenosti na crkveno-pravnom području. Premda se dokument potencijalno odnosi na sve vjernike, on ipak ima u vidu ponajviše katoličke teologe koji ispunjavaju tako važnu crkvenu zadaću proučavanja, aktualizacije i tumačenja objave Božje tražeći u svjetlu vjere odgovore na pitanja i probleme dotičnog vremena. Našoj teološkoj javnosti taj je dokument gotovo nepoznat, dobrim dijelom i zbog toga što u Hrvatskoj nije bilo slučajeva teološke disencije pa zato ni iskazane potrebe da se proučava. Ili je možda naša teologija u svojim najboljim predstavnicima bila više svjesna potrebe

---

³ Isto, str. 15.

⁴ “A zadaća vjerodostojno tumačiti pisanu ili predanu riječ Božju povjerena je samo živom crkvenom učiteljstvu.”, usp. *Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi “Dei verbum”*, br. 10.

⁵ *Nova agendi ratio in doctrinarum examine*, u: *Enchiridion Vaticanum 4*, Documenti ufficiali della Santa Sede 1971-1973., latinski i talijanski tekst, br.112-130.

da se razvija u “učeničkom dijalogu s Kristom” pa nije upadala u spomenute zamke.⁶

1.1. Predkoncilska praksa zabrane knjiga

Prije nego izložim sadržaj i donesem prosudbu novoga doktrinarnog postupka, potrebno je barem ukratko podsjetiti na to kako se Crkva u prošlosti odnosila prema knjigama i autorima heretičkih sadržaja ili onome što je smatrala krivovjermem i štetnim za vjeru i ćudoređe. Crkva apostolskog vremena izvršila je zadaću prepoznavanja nadahnutih spisa i razlikovanja od onih koji to nisu. Nakon oblikovanja kanona svetih knjiga ta se zadaća drukčije postavlja i sastoji se u čuvanju i vjernom tumačenju poklada vjere što obavlja vidljivo crkveno učiteljstvo. Riječ je o zaštiti zajednice Božjeg naroda od krivih nauka i štetnih utjecaja pomoću nekih institucionaliziranih pravnih mjera koje je u svojoj službi bdijenja nad pravovjernošću vjere, razvijala a neke i predugo nepromijenjene zadržala. Ako se o četrdesetoj obljetnici Drugoga vatikanskog sabora koncilska konstitucija o liturgiji *Sacrosanctum concilium*, donesena točno 400 godina nakon završnog zasjedanja Tridentskog sabora, s pravom označava kao “završetak srednjeg vijeka u liturgiji”,⁷ onda bi se s razlogom moglo ustvrditi da dokidanje cenzure i indeksa zabranjenih knjiga iz tridentskog razdoblja znači kraj jedne paradigme predmodernog crkvenoga ponašanja i početak novoga razdoblja u shvaćanju slobode u Crkvi. Našim suvremenici teško su razumljive takve restriktivne crkvene mjere koje je učiteljstvo predugo nametalo vjernicima i njima se služilo u očuvanju vjere i morala jer su zapravo neprimjerene kako evanđeoskoj poruci slobode i

---

⁶ Usp. Tomislav Janko Šagi-Bunić, *Teologija u učeničkom dijalogu s Kristom*, u: Isti, *Prema civilizaciji ljubavi*, KS, Zagreb 1998., str. 334-337.

⁷ Izraz je rabio poznati liturgičar Emil J. Lengeling, vidi: Klemens Richter, *Die Signalfunktion der Liturgiekonstitution*, u: *Münchener Theologisches Zeitschrift* 54 (2003), str. 98-113, ovdje 98.

oslobođenja tako i suvremenom shvaćanju prava i dostojanstva čovjeka. Danas se u novijim priručnicima fundamentalne teologije jedva i spominju,⁸ pa tko želi o njima opširnije doznati, mora posegnuti za velikim teološkim kompendijima. Drugo njemačko izdanje poznatog katoličkog leksikona LKTh tiskano u godinama uoči Koncila obrađuje obje natuknice: “cenzura knjiga” i “popis zabranjenih knjiga” (*Index librorum prohibitorum*).⁹ Prvi poznati popis knjiga “koje se ne smiju prihvatiti” nalazi se u zbirci dokumenata poznatoj pod imenom *Decretum Gelasianum*, što je nastala početkom 6. st. a sadrži knjige krivovjeraca ili raskolnika, bilo da se radi o apokrifima ili spisima u kojima je sadržano neko krivovjerje. Takve treba “odstraniti iz čitave rimske, katoličke i apostolske Crkve” a njihove autore i sljedbenike kazniti izopćenjem.¹⁰ Poslije su osobito dva epohalna događaja na početku novoga vijeka na svoj način znatno utjecala na pojačani razvitak crkvene cenzure i zabrane knjiga. Ponajprije je pronalazak tiska svojedobno omogućio bitno brže i lakše umnožavanje i dostupnost knjiga te širenje pisane riječi općenito. Zatim

---

⁸ Od mnogih novijih priručnika s područja fundamentalne teologije natuknicu *Index librorum prohibitorum* jedino sam našao u djelu Heinrich Fries, *Fundamentaltheologie*, Verlag Styria Graz 1985., str. 502 u kontekstu odnosa crkvenoga učiteljstva prema proučavanju i tumačenju Sv. pisma.

⁹ Usp. *Bücherzensur*, u: *Lexikon für Theologie und Kirche*, pr. Josef Höfer i Karl Rahner, 2. izdanje Freiburg i. Br., (1957.-1963.), sv. II, stupac 741-744; *Index librorum prohibitorum*, u: Isto, sv. V, stupac-644-647. Izdanju su nakon Koncila dodana tri sveska koja sadrže sve dokumente Drugoga vatikanskog sabora: konstitucije, dekrete i deklaracije (latinski i njemački) i njihove komentare (od sada skraćeno: LThK 2. izd.). Inače članak obrađuje povijesno nastajanje indeksa, njegov prelazak u Sv. Oficij, zatim norme za indeksiranje, praktičnu primjenu, vrstu obvezatnosti zabrane i potrebu njezina prilagođavanja.

¹⁰ Usp. Heinrich Denzinger, *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Herder ³⁷1991., (odsad skraćeno: D), latinski i njemački tekst, 350-354, ovdje 354. Usporedi također isti broj u hrvatskom izdanju Heinrich Denzinger – Petert Hünermann, *Zbirka sažetaka, vjerovanja, definicija i izvjava o vjeri i ćudoređu*, \akovo, 2002.

su reformacija i s njom drugi veliki raskol u kršćanstvu zadali veliki udarac jedinstvu Crkve i doveli u pitanje tradicionalno shvaćanje nekih istina kršćanske vjere. K tome ne treba zaboraviti djelovanje i utjecaj tadašnje inkvizicije, osobito u Španjolskoj, koja je stoljećima bdjela nad čistoćom vjere i sudski progonila krivovjerce i otpadnike.¹¹ Nimalo ne čudi da se kao odgovor na izazovnu crkvenu situaciju u drugoj polovici 16. st. razvijaju pravila za zabranu knjiga i nastaju prvi katalozi zabranjenih knjiga od strane papa i Sv. stolice.¹² "Tridentska pravila" u deset točaka potvrđuju zabranu dotad osuđenih knjiga, preciziraju način prevođenja biblijskih spisa, zabranjuju rasprave na narodnome jeziku s krivovjercima svojega vremena, te općenito zabranjuju knjige s nepristojnim sadržajem i one koje sadrže razne oblike praznovjerja, magije i astrologije. U svom zaključku spomenuti dokument veli: "Na kraju se pak svim vjernicima zapovijeda, kako se nitko ne bi usudio čitati ili držati knjige protivno odredbama ovih pravila ili zabranama ovog Indeksa. Ako bi pak netko čitao ili posjedovao knjige krivovjernika, ili spise nekog pisca koje su osuđene i zabranjene zbog krivovjerja ili zbog sumnje krivog učenja, (takav) odmah upada pod kaznu izopćenja."¹³ Neposredno nakon Tridentskog sabora osnovana je posebna kongregacija koja je prosuđivala čistoću vjere i čudoređa u knjigama i donosila popise zabranjenih knjiga koji su obično imali tri dijela: abecedni popis autora čije su sve knjige (*opera omnia*) zabranjene, zatim popis autora čije su samo neke knjige zabranjene i na kraju listu knjiga anonimnih pisaca. Poslije su ispred trodijelnog indeksa stavljene opće odredbe za recenziranje knjiga od kojih su

---

¹¹ *Inquisition*, u: LThK, 2. izd, sv. V., st. 698-702.

¹² "Tridentinska pravila" za zabranjivanje knjiga, potvrđena u konstituciji "Dominici gregis custodidae", 24. ožujka 1564., u: D, br. 1851-1861. Prvi indeks zabranjenih knjiga jednoga pape bio je onaj Pija IV. iz godine 1559. On se je oslanjao na prethodnike kataloge zabranjenih knjiga koje su sastavili teološki fakulteti u Parizu i Leuvenu te španjolska inkvizicija.

¹³ D, br. 1861.

najpoznatije one pape Benedikta XIV.¹⁴ Među zabranjenim knjigama bilo je i onih s trajnom zabranom i onih s oznakom “donec corrigatur”, tj. do popravljenog novog izdanja. Kongregacija je ne samo obavljala recenziranje i sastavljala popise nego je i bdjela nad provođenjem zabrane njihova čitanja, posjedovanja, širenja i prevođenja. Nakon proglašenja Zakonika kanonskoga prava iz godine 1917. Kongregacija za indeks je dokinuta, a njezine je zadaće preuzeo tadašnji Sv. Oficij. Od sada će posebna sekcija u toj vrhovnoj ustanovi Rimske kurije za stvari vjere vršiti zadaću prosuđivanja pravovjernosti knjiga i u određenim slučajevima ih zabraniti, tj. unijeti u popis knjiga koje Sv. Stolica izričito zabranjuje. Taj je popis Kongregacija počela objavljivati u svojim službenim aktima (AAS). Tadašnji Crkveni zakonik obrađuje ovu tematiku u okviru odredaba i propisa o crkvenom učiteljstvu i regulira ovu materiju kanonima 1384-1405. Prvi dio tog poglavlja određuje pravila o prethodnoj cenzuri knjiga a drugi o njihovoj zabrani. Tek brisanjem iz indeksa određena knjiga više nije izričito zabranjena, a oslobođenje od zabrane čitanja moglo se dobiti zbog opravdanih i razumnih razloga od Sv. Stolice ili u hitnim slučajevima od za to opunomoćenih biskupa. S crkvene strane taj se postupak cenzure branio pozivanjem na pravo koje proizlazi iz božanskog ustanovljenja Crkve. Indeks je posebno s intelektualne strane bio vrlo osporavana crkvena ustanova. Doduše, nije se dovodila u pitanje nužnost crkvenoga ‘ureda bdijenja’ nad cjelovitošću vjere, ali se kritika odnosila na način djelovanja institucije.¹⁵ Glavni je prigovor bio da je crkveni indeks izraz konzervativnog stava Crkve jer potječe iz patrijarhalnog društva u kome su bile velike razlike u naobrazbi i jak osjećaj za autoritet na duhovnom i političkom području. On se nikako ne uklapa u novo vrijeme kad se velikim vrednotama smatra širenje opće

---

¹⁴ LThK, 2. izd., sv. V., st. 664. Radi se o konstituciji Benedikta XIV “Sollicita ac provida” od 9. srpnja 1753. namijenjenoj cenzorima Sv. Oficija. Neke dijelove iz nje donosi D br. 2167¹.

¹⁵ Isto, st. 645.

naobrazbe, demokratskog mišljenja, zrelosti individuuma, slobode duha te potreba za informacijom i slobodnim raspravama. Dok su upravo 19. st. i prva polovica 20. st. obilježeni velikim razvojem i napretkom različitih grana znanosti, indeks je pridonio kulturnoj izolaciji Crkve, sputavao je teološko djelovanje, sprečavajući razvoj novih spoznaja, osobito u egzegezi, povijesti dogmi, filozofiji i odnosu prema znanostima općenito. Prekršaji protiv zabrane knjiga ne moraju uvijek biti teške vrste niti svaka grešna povreda indeksa povlači za sobom izopćenje.¹⁶ Posljednje službeno izdanje Indeksa iz godine 1948. sadržavalo je popis više od četiri tisuće knjiga zabranjenih nakon 1600. godine, a posljednji je put neka knjiga stavljena na Indeks 1961. Sredinom 19. st. nastale su rasprave i napetosti oko zabrane knjiga i u samoj Rimskoj kuriji, te se sve češće javljali glasovi, osobito na I. vaticanskom saboru, koji su zahtijevali promjenu i temeljito prilagođavanje zabrane knjiga.¹⁷

1.2. Dokidanje cenzure i novi Zakonik kanonskoga prava

No tek je Drugi vaticanski sabor promijenio dotadašnju praksu.¹⁸ Tijekom Koncila praktično Index nije više imao pravnu vrijednost pa su odredbom Kongregacije

---

¹⁶ Tako bi se uglavnom moglo opisati stajalište teologa prema kan. 2318 CIC iz 1917. koji izričito kaže: "Izdavači knjiga otpadnika od vjere, krivovjercaca i raskolnika, koje brane otpad od vjere, krivovjere i raskolništvo, nakon što se knjiga objelodani, kao i oni koji te knjige ili druge, zabranjene po imenu od strane Sv. Stolice, brane ili znajući bez potrebite dozvole čitaju, ili drže, istog časa upadaju u izopćenje, koje je na poseban način pridržano Sv. Stolici." Navod iz: O. Ante Crnica, *Priručnik kanonskoga prava Katoličke Crkve*, Knjižara sv. Antuna, Zagreb, 1945., str. 403.

¹⁷ LThK, 2. izd, 5. sv., st. 447.

¹⁸ Usp. *Index der verbotenen Bücher*, u: *Lexikon für Theologie und Kirche*, 3. izdanje u 11 svezaka (Freiburg – Basel – Rom – Wien, 1996.-2001.), V. sv., st. 445-448. Osim povijesnog i crkvenopravnog pregleda problematike ovdje se donosi i najnoviji razvoj nakon II. vaticanskog sabora i novoga Zakonika crkvenoga prava (1983).

za nauk vjere iz godine 1966. kanonske zabrane knjiga stavljene izvan snage, a s time povezane kazne dokinute. Na mjesto obvezujućih pravnih propisa o indeksu kao instrumentu kažnjavanja, a i sredstvu zloupotrebe, stupio je prostor slobode i vlastite odgovornosti pojedinih kršćana. I nadalje je međutim ostala moralna dužnost da vjernik izbjegava štetno štivo. Novi Zakonik kanonskoga prava iz godine 1983. ne sadrži odredbe o zabrani knjiga, ali ima odredaba o prethodnoj prosudbi knjiga kao u Kodeksu iz 1917., sada međutim s bitnim promjenama. U Trećoj knjizi, Naučiteljska služba Crkve, kanoni 822-832 koji obrađuju tu materiju¹⁹ sada je proširuju na sredstva društvenog priopćavanja. "Da bi se očuvala cjelovitost istina vjere i čudoređa, dužnost je i pravo crkvenih pastira paziti da se pisanjem ili upotrebom sredstava društvenog priopćavanja ne bi nanosila šteta vjeri i čudoređu vjernika; isto tako zahtijevati da se spisi koje izdaju vjernici, a tiču se vjere i čudoređa podlože njihovu sudu, a i odbaciti spise koji štete vjeri i čudoređu" (kan. 823, § 1). Dakle, pravo na slobodu izražavanja mišljenja svakoga vjernika (kan. 212, § 3) i sloboda istraživanja u svetim znanostima bivaju ograničeni dužnošću da se čuva cjelovitost vjere i čudoređa.²⁰ Za izdavanje bogoslužnih knjiga dopuštenje daje Sveta Stolica, biskupske konferencije su nadležne za prijevode Sv. pisma, dok je mjesni ordinarij nadležan za molitvenike i katekizme. Glede odredaba o prosudbi knjiga uz spomenuti kanon 223 osobito su važna još dva kanona. Kanon 827 jasno određuje da se u školama i učilištima kao tekstovi na koje se oslanja poučavanje iz teoloških

---

¹⁹ Navodi su uzeti iz: *Zakonika Kanonskog prava. Proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*, Glas Koncila Zagreb, 1996. latinski i hrvatski tekst.

²⁰ O slobodi teološkog istraživanja govori kan. 218: "Oni koji se bave svetim znanostima uživaju pravu slobodu istraživanja i razboritog iznošenja svojeg mišljenja u onom u čemu su stručnjaci, čuvajući dužno poštovanje prema crkvenom učiteljstvu." Kan. 386 § 2: za dijecezanskog biskupa kaže: "Neka sredstvima koja smatra prikladnijima čvrsto štiti cjelovitost i jedinstvo vjere koja treba da se vjeruje, priznajući ipak opravdanu slobodu u daljem istraživanju istina."

predmeta ne mogu upotrebljavati knjige ako nisu odobrene od mjerodavne crkvene vlasti.²¹ Osim toga, preporučuje se da se sudu mjesnog ordinarija osim knjiga u smislu prethodnog paragrafa podlože i one u kojima ima nešto važno za vjeru i čudoređe premda se ne upotrebljavaju kao tekstovi za poučavanje (§ 3). Valja reći da se barem što se tiče priručnika na teološkim učilištima ne prakticira spomenuta odredba iz kanona 827. Meni se čini da je takav zahtjev u odnosu na teološke predmete iz nekoliko razloga nepotreban, neprimjeren pa i dvojben. Teolog je naime mnogostrukim vezama povezan s Crkvom čiju vjeru i sam ispovijeda, promišlja i tumači. Pojedina teološka djela mogu biti više ili manje prikladna kao predlošci za studij i proučavanje, što se opet prosuđuje i vrednuje unutar teološke struke. Recenziju pravovjernosti teolog doživljava kao gušenje slobode i odgovornosti te sputavanje kreativnosti u svom promišljanju. Takvo traženje odobrenja osim toga teško je spojivo s onim kanonima gdje se teolozima jamči prava sloboda znanstvenog istraživanja i izražavanja njihova mišljenja. K tome, ovakva odredba koja traži recenziranje svakog teksta ili knjige koja se upotrebljava u teologiji previđa ili ne prihvaća postignuti pokoncilski napredak u slobodi i odgovornosti na području katoličke teologije ili ga pak ponovno dokida, što bi bio anakronizam. Bilo kako bilo, u sadašnjoj praksi vrlo su rijetki oni priručnici koji imaju izričito odobrenje mjerodavne crkvene vlasti. I sam zakonodavac kao da uviđa da time od mjesnih ordinarija previše zahtijeva pa u kanonu 830 § 1 govori o mogućnosti da biskupske konferencije mogu načiniti popis ili povjerenstvo ocjenitelja koji bi savjetovali biskupske kurije i bili im na pomoći. U nastavku se za ocjenitelje veli da se trebaju odlikovati “znanjem, pravim naukom i razboritošću” te imati pred

---

²¹ Kanon 827 § 2 doslovno glasi: “U školama, bilo osnovnim bilo srednjim bilo visokim, kao tekstovi na koje se oslanja poučavanje ne mogu se upotrebljavati knjige u kojima se obrađuju pitanja iz Svetoga pisma, bogoslovlja, kanonskoga prava, crkvene povijesti i vjerskih i moralnih predmeta, osim ako su izdane s odobrenjem mjerodavne crkvene vlasti ili ako ih je ona naknadno odobrila.”

očima “samo nauk Crkve o vjeri i čudoređu kako ga izlaže crkveno učiteljstvo”. Ako ocjenitelj o nekoj knjizi donosi nepovoljno mišljenje, mora za to navesti razloge. Ordinarij je dužan priopćiti razloge piscu djela kojemu uskrati izdavanje dopuštenja za tiskanje.

2. Zadaća čuvanja vjere i čudoređa u pokoncilskom vremenu

Na Koncilu su dakle ukinuti indeks i zabrane knjiga, a u Kodeksu iz 1983. brisane su i odredbe koje su se odnosile na kazne za povredu indeksa. Ostale su spomenute odredbe s obzirom na knjige koje se upotrebljavaju kao priručnici u školama i teološkim učilištima. U nadležnosti je mjesnih ordinarija da daju dopuštenje za uporabu tih knjiga. Tom odredbom zakonodavac zacijelo potvrđuje nezamjenjivu ulogu pastira u zadaći čuvanja cjelovitosti istina vjere i čudoređa te u borbi protiv različitih zabluda. Oni su kao članovi kolegija biskupa zaista nezaobilazni dio učiteljstva. No njihova uloga ima i svoje granice, osobito u modernim uvjetima globalizacije, kad se i u narodu Božjemu traži zajednička odgovornost svih pastira pa se pojedini problemi mogu riješiti samo zajedničkim djelovanjem na općecrkvenoj razini. Stoga Kongregaciji za nauk vjere kao uredu Rimske kurije ostaje izvorna zadaća i obveza da štiti vjeru i čudoređe od krivih tumačenja u cijeloj Crkvi. U pokoncilskom su vremenu Rimska kurija i njezine ustanove doživjele dvije reforme i prilagodbe.

2.1. Prvi preustroj Rimske kurije i Kongregacije za nauk vjere

U prvom poglavlju koncilskoga Dekreta o pastirskoj službi biskupa, gdje se razmatra uloga biskupa u općoj Crkvi, izražena je želja da se provede nova organizacija Rimske kurije i njezinih ureda “koja će više odgovarati potrebama vremena, krajeva i obreda, napose u pogledu njihova broja, naziva, nadležnosti, načina rada i

međusobnog usklađivanja poslova”.²² Za vrijeme pripreme i održavanja Drugoga vatikanskog sabora stizali su različiti zahtjevi i prijedlozi o reformi Rimske kurije; usklađivala ih je razrađivala komisija kardinala koju je odredio papa Pavao VI. Taj se posao na izradi teksta reforme iz nekoliko razloga poprilično otegnuo. Obnova tako drevne ustanove i tako osjetljivog područja očito iziskuje pomno proučavanje. Vodeći se načelom da ime ustanove odgovara njezinoj djelatnosti najprije je Papinom pobudnicom *Integrae servandae* Sv. Oficij preimenovan u Kongregaciju za nauk vjere, kojoj je dan novi ustroj.²³ Godine 1967. papa Pavao VI. posebnim je dekretom proglasio dugo očekivani tekst druge velike reforme Rimske kurije u povijesti i prve pokoncilске.²⁴ Razlozi za prilagodbu lako su razumljivi. To je ponajprije potreba da Kurija bude valjano sredstvo i pomoć papi u njegovu upravljanju sveopćom Crkvom, zatim prilagođivanje promijenjenim društvenim prilikama te jednako važno prilagođivanje obnovljenoj slici Crkve i njezinim bolje shvaćenim zadaćama u duhu Drugoga vatikanskoga sabora. Glavne značajke preustroja jesu primjerice pozivanje mjesnih biskupa u rad pojedinih kongregacija, ograničenje mandata suradnicima Kurije na pet godina s mogućnošću produženja da bi se postiglo pomlađivanje članova, internacionalizacija Kurije u kojoj treba doći do izražaja katolička univerzalnost, težnja da se intenzivira suradnja između pastira mjesnih Crkava i biskupskih konferencija, s jedne, te Kurije, s druge strane, bolja koordinacija i suradnja unutar pojedinih ureda same Kurije.²⁵ Nakon općih odredaba Konstitucija opisuje glavni

---

²² Usp. Dekret Drugoga vatikanskog sabora *Christus Dominus*, br. 9. Dekret je proglašen 28. listopada 1965.

²³ Spomenuta pobudnica Pavla VI. *Integrae servandae* nosi nadnevak 7. prosinca 1965., vidi u: *Enchiridion Vaticanum 2* (1963.-1967.), br. 479-493.

²⁴ Apostolska konstitucija *Regimini Ecclesiae universae*, proglašena na blagdan Marijina uznesenja 15. kolovoza 1967., obuhvaća 136 članaka, vidi: *Enchiridion Vaticanum 2* (1963.-1967.), br. 1434-1676

²⁵ Usp. *Die Apostolische Konstitution zur Kurienreform*, u: Herder Korrespondenz 21 (1967), str. 460-463, ovdje 461.

ustroj i zadaće šest svojih različitih ustanova. Na čelu je Državno tajništvo s Vijećem za javne poslove Crkve. Zatim slijedi devet kongregacija koje su između sebe jednakopravne i imaju jednaki ustroj: za nauk vjere, za istočne Crkve, za biskupe, za sakramente, za obrede, za kler, za redovništvo i sekularne institute, za katoličko školstvo te kongregacija za evangelizaciju naroda. Potom dolaze tri tajništva: za jedinstvo kršćana, za nekršćanske religije i nevjernike. Druga tri tijela jesu papinski sudovi, novoustrojena vijeća (Vijeće za laike, Komisija za provedbu liturgijske reforme te komisija *Iustitia et pax*) i uredi (Prefektura za gospodarske poslove, Statistički ured i Prefektura apostolske palače).²⁶

U novom preustroju u devet kratkih članaka opisani su ciljevi i zadaće Kongregacije za nauk vjere.²⁷ Kongregacija bdije nad čistoćom vjere i brani je od štetnih utjecaja nadzirući i ispitujući pravovjernost objavljenih knjiga i spisa te odbacujući zablude. Na početku se ističe temeljna zadaća Kongregacije da brani nauk vjere i čudoređa po svemu katoličkom svijetu (br. 1569.) U njezinu nadležnost spadaju sva pitanja koja se tiču nauka vjere i čudoređa ili koja su u svezi sa samom vjerom. U tom kontekstu čine mi se osobito važnim četiri odredbe koje govore o prosuđivanju novih nauka i novih mišljenja, zatim o prosuđivanju knjiga, o tome kako Kongregaciji u toj zadaći pomažu konzultori i stručnjaci i na kraju najava internog pravilnika. Valja primijetiti da se njezina uloga kako je ovdje ocrtana ne svodi samo na puko kontroliranje pravovjernosti nego se ona aktivno uključuje u proučavanje teoloških pitanja i poticanje znanstvenih istraživanja u svetoj znanosti. Ovdje se očito misli na zadaću koju će poslije osobito preuzeti Međunarodno teološko povjerenstvo. Čl. 32 veli da Kongregacija prosuđuje nove

---

²⁶ Usp. *Enchiridion Vaticanum 2*, br. 1572.

²⁷ *Regimini Ecclesiae*, u: *Enchiridion Vaticanum 2*, Documenti della Santa Sede (1963.-1967.), br. 1534-1676. O Kongregaciji za nauk vjere govore br. 1569-1580. U okviru konstitucije to su članci od 29-40.

nauke i nova mišljenja koja se na razne načine šire, promiče studije o toj materiji te podupire kongrese znanstvenika, a osuđuje nauke koji su suprotne načelima vjere nakon što je pak saslušala mišljenje biskupa dotičnih područja.²⁸ S obzirom na prosuđivanje knjiga, veli se da pomno ispituje one koje su joj dojavljene i ako je potrebno, osudit će ih nakon što je dala mogućnost autoru da se brani. Za razliku od prijašnje prakse ovdje se optuženiku daje mogućnost obrane što je novost u istražnom postupku.²⁹ U svome radu Kongregacija se služi skupinom konzultora iz cijelog svijeta koje izabere papa. Ako narav predmeta zahtijeva, njima se pridodaju i stručnjaci koji se pozivaju između profesora sveučilišta (čl. 38).³⁰ Zadnji članak u opisu Kongregacije najavljuje da će tek biti objavljen interni pravilnik ili posebne smjernice o načinu rada. Taj je dokument osobito važan jer je iz njega tek moguće pobliže saznati konkretne odredbe o načinu rada i provođenju utvrđenog postupka prosuđivanja knjiga kao i način kako se optuženim piscima omogućuje da brane svoja shvaćanja. Pravilnik je pak objelodanjen četiri godine poslije početka reforme Kurije. Da bismo pravo prosudili njegove dosege i nedostatke, treba ga usporediti s ovim najnovijim iz godine 1997. koji je objavljen nakon druge pokoncilske reforme Kurije.

2.2. Druga reforma Kurije i njezinih institucija

---

²⁸ Usp. *Enchiridion Vaticanum* 2, br. 1572: “Essa prende in esame le nuove dottrine e le nuove opinioni, in qualsiasi modo divulgate, promuove studi su questa materia, e favorisce congressi di dotti; condanna quelle dottrine che risultano essere contrarie ai principi della fede, dopo aver tuttavia sentito il parere dei vescovi di quelle regioni, se ne sono interessati.”

²⁹ Usp. *Enchiridion Vaticanum* 2, br. 1573: “Esamina con diligenza i libri che le vengono segnalati, e, se necessario, li condannerà, dopo aver tuttavia sentito l'autore e avergli data la facoltà di difendersi.” U nastavku se poziva na konstituciji pape Benedikta XIV “*Solicita ac provida*”.

³⁰ Usp. *Enchiridion Vaticanum* 2, (1963-1967), br. 1578. Od stručnjaka se zahtijeva da se odlikuju “naukom, razboritošću iskustvom”.

Drugu reformu Rimske kurije proveo je papa Ivan Pavao II. konstitucijom *Pastor bonus* 21 godinu poslije prve reforme svojega prethodnika Pavla VI. ne mijenjajući bitno njezin ustroj.³¹ Nakon opširnog povijesno-ekleziološkog prologa Konstitucija donosi opće odredbe i posebne odredbe za pojedina svoja tijela. Pravne odredbe pastoralne smjernice i ekleziološko utemeljenje međusobno se isprepleću, pravilnici za rad Kurije i nekih njezinih ureda doći će tek naknadno. Pojam Rimske kurije definiran je na početku Općih odredbi, u čl 1: "Rimska kurija skup je ureda i ustanova koje pomažu rimskom biskupu u vršenju njegove vrhovne pastirske službe, kojom se jača jedinstvo vjere i zajedništvo Božjega naroda i promiče vlastito poslanje Crkve u svijetu na dobrobit i služenje općoj Crkvi i partikularnim Crkvama." *Pastor bonus* ograničava se na opis cilja i nadležnosti pojedinih ustanova, a malo kaže o njihovoj unutarnjoj strukturi.³² Više od četvrtine teksta posvećeno je uvodnom dijelu gdje se iznosi teološko polazište i daje ekleziološka podlogu za zakonske odredbe o preuređenju Kurije. Tekst polazi od zadaće koju je Krist povjerio biskupima osobito papi da izgrađuju Crkvu Božju. Povjerena pastirska služba, inače središnja misao proslova, opisuje se kao služenje, a Crkva kao zajedništvo. Ovdje je osjetno zastupljena i ugrađena pokoncilska ekleziologija koja je osobito očitovala u Završnom dokumentu Izvanredne sinode biskupa godine 1985. Iz temeljne odrednice Crkve kao zajedništva valja shvatiti ekleziološke elemente kolegijalnosti (zbornosti) i primata (prvenstva). Polazeći dakle od vlastitosti Petrove službe kao služenja,

---

³¹ Apostolska konstitucija *Pastor bonus*, objelodanjena 29. lipnja 1988. To je bilo u svečanom obliku i točno na 80. obljetnicu prve reforme Kurije koju je u novije doba poduzeo Pio X. apostolskom konstitucijom *Sapientis consilio*. Ovdje se služim hrvatskim tekstom konstitucije *Pastor bonus* objavljene u: *Zakonik kanonskoga prava s izvorima, Glas Koncila – Zagreb, 1966.*, str. 874-967, latinski i hrvatski tekst.

³² Usp. David Seeber, *Retuschen und Gewichtsverschiebungen. Die Kurienreform Johannes Paul II.*, u: *Herder Korrespondenz* (1988), str. 360-363.

Konstitucija tumači narav Rimske kurije kojom se rimski prvosvećenik služi kao sredstvom “u vršenju svoga poslanja na dobrobit opće Crkve”.³³ Nakon teološkog obrazloženja tekst se osvrće na početke Rimske kurije, njezin povijesni razvoj i zahvate na njezinoj dosadašnjoj obnovi i prilagođivanju potrebama vremena sve do prve reforme nakon II. vatikanskog sabora. Tako se ustvrđuje da su s jedne strane napredak teologije, a s druge strane promjene u društvu nužno dovele do toga da i Kurija dobije prikladniji oblik.³⁴

Očito je bilo sporosti i otpora u provedbi prve reforme u duhu Koncila pa je već Pavao VI. pet godina nakon njezina početka zatražio procjenu dotadašnje obnove: je li ona u skladu “sa zahtjevima II. vatikanskog sabora i da li odgovara potrebama kršćanskog naroda i građanskog društva.”³⁵ Taj je posao nastavio njegov nasljednik Ivan Pavao II., dajući da se za nacrt novoga zakona o Rimskoj kuriji prikupe sugestije i prijedlozi, kako u okviru Kurije tako od biskupskih konferencija i mjesnih Crkava. Radi cjelovitosti obnove pričekalo se dok je izrađen i objavljen Zakonik crkvenoga prava i održana Izvanredna sinoda o provođenju Koncila. Na temelju Dekreta *Christus Dominus* i pokoncilске ekleziologije Konstitucija potom izlaže bitne značajke Kurije: njezinu ministerijalnu (instrumentalnu) narav kao sredstvo u rukama Petrova nasljednika, zatim zamjениčki karakter jer ne djeluje u svoje ime nego vrši vlast dobivenu od rimskog prvosvećenika i iz bitne povezanosti s njim, nadalje ističe bitnu povezanost Kurije s biskupima svega svijeta i naziva je “služiteljicom zajedništva”. Ona je i po raznovrsnosti svojih članova izraz katoličke sveopćenitosti i nezamjenljivo sredstvo u komunikaciji biskupa s papom, njegujući tako zajedništvo i jedinstvo vjere i stege. Na kraju uvodnog dijela Papa

---

³³ Vidi *Pastor bonus*, br. 3.

³⁴ “Dublja spoznaja Crkve o sebi samoj morala je spontano donijeti neko novo prilagođivanje Rimske kurije u skladu s našim vremenom.” Usp. *Pastor bonus*, Uvodni dio br. 4.

³⁵ Isto.

sažimlje načela i nakane kojima se je vodio u obnovi Kurije: 1. Želja “da slika i lice te Kurije odgovara novim zahtjevima našeg vremena, uzevši u obzir promjene” koje su izvršene tijekom prve pokoncilske reforme; 2. Nakana da se upotpuni i dovrši obnova crkvenih zakona nakon donošenja Zakonika kanonskog prava i Zakonika istočnog kanonskog prava; 3. Bolja podjela djelovanja i nadležnosti ureda i ustanova Rimske kurije da “postanu prikladniji za postignuće svoje svrhe za koju su ustanovljeni”; 4. Na temelju posaborskog iskustva i novih pastoralnih potreba i problema Crkve bila je potrebna dorada ili preuređenje nekih oblika posaborskih ustanova da bi njihovo djelovanje bilo što korisnije i plodonosnije; 5. Novo povezivanje i usklađivanje rada ureda u Kuriji. Jednom riječju: “Na brizi nam je bilo odlučno nastojati da uređenje i način djelovanja Rimske kurije sve više odgovaraju i ekleziološkom duhu II. vatikanskog sabora i da sve očitije postaju prikladni za postignuće izloženih pastoralnih svrha njezina utemeljenja, i da iz dana u dan sve bolje idu ususret potrebama crkvenog i građanskog društva.”³⁶

Prema novoj uredbi kurijalne ustanove podijeljene su u četiri temeljne kategorije: povrh Državnog tajništva to su kongregacije, sudovi, papinska vijeća i službe. Moglo bi se slikovito reći da su kongregacije ustanove upravljanja, tribunali su sudbeni organi, vijeća su pak savjetodavnog karaktera za promicanje različite pastoralne djelatnosti i usmjerenja, a službe su kvalificirana tijela za obavljanje potrebnih usluga.³⁷ Riječ je o određenom preslaganju i jasnijem profiliranju pojedinih ureda i ustanova unutar Kurije. Stoga je promjene doživjelo i Državno tajništvo, tri druga tajništva preimenovana su u vijeća, a neke su

---

³⁶ Usp. *Pastor bonus*, br. 13. Imajući u vidu da je nakon te reforme prošlo već 16 godina, potrebno je ponovno provjeriti kako se ostvaruje prilagodba Kurije i jesu li potrebna daljnja preuređenja s obzirom na nove probleme u društvu i Crkvi. Ozbiljan je prigovor vatikanskim ustanovama da naginju centralizaciji i da nemaju sluha za specifične probleme mjesnih Crkava.

³⁷ Usp. D. Seeber, nav. mj., str. 361.

komisije također uzdignute na razinu vijeća. Pritom je Kongregacija za nauk vjere sa svojim administrativnim i jurisdikcijskim zadaćama ojačana izišla iz preustroja. Temeljna je značajka reforme što je istaknula eklezijalne dimenzije Kurije koja je sveukupno osnažena kao instrument upravljanja Crkvom i služenja Crkvi. Premda se jako naglašava njezin instrumentalni karakter, dijakonijska i pastoralna značajka, teško se oteti dojmu da je iz ove reforme proizišao određeni pastoralni centralizam. Težina Kurije kao instrumenta uzdignuta je gotovo na razinu biskupa i mjesnih Crkava kojima ona treba služiti kao sredstvo. "Kurijalna aktivnost ne ispušta iz vida ni jedno pastoralno pitanje koje ima neku težinu."³⁸

2.3. Obnovljene odredbe o Kongregaciji za nauk vjere

Konstitucija *Pastor bonus* opisuje zadaće i dužnosti Kongregacije za nauk vjere u svome trećem dijelu pod naslovom Kongregacije, čl. 48-55. Ako usporedimo ovaj tekst s onim u konstituciji *Regimini Ecclesiae* iz godine 1967.,³⁹ ustanovit ćemo značajne promjene ne samo s obzirom na manji broj članaka nego i na definiranje zadaća, odnos prema osumnjičenim teolozima i napokon glede statusa same Kongregacije u okviru Kurije. Prvo, za razliku od prijašnjih 12 članaka, sada se o Kongregaciji govori u 8 članaka; neki su ispušteni, kao primjerice onaj koji govori o pročelniku, o konzultorima i o pravilniku, drugi su nešto preformulirani. Drugo, dosadašnjoj glavnoj zadaći Kongregacije da štiti nauk vjere i čudoređa u svemu katoličkom svijetu dodana je i zadaća promicanja istog nauka (čl. 48). Treće, spomenuta zadaća promicanja nauka izdvaja se u poseban čl. 49 i jasnije ističe njegova svrha:

---

³⁸ D. Seeber rezimira: "A to je posljedica tumačenja primata za koje Petrova služba nije samo znak, sredstvo i vidljivo središte nego 'temelj' jedinstva." Pisac zaključuje: "Dva eklezijalna temeljna elementa premalo dolaze do izražaja: Duh Sveti i subsidiarnost", usp, isto, str. 363.

³⁹ Usp. tekst u bilj. br. 26.

rast u razumijevanju vjere kako bi se na nova pitanja koja nameće današnji napredak našao odgovor u svjetlu vjere. Četvrto, čl. 50 je novi po sadržaju i izriče zadaću Kongregacije da pomaže biskupima i biskupskim konferencijama u njihovoj službi čuvanja i promicanja cjelovitosti vjere. Ovdje se očito misli na suradnju s Povjerenstvima za nauk vjere pri biskupskim konferencijama pojedinih zemalja. Peto, u čl. 51 u tri točke objedinjuje se sve o zadaći zaštite istinitosti vjere i cjelovitosti čudoređa od raširenih zabluda. Prijašnje odredbe bile su raspoređene u dva članka. U točki 1. Kongregacija zahtijeva da se knjige i spisi koje objavljuju vjernici, a tiču se vjere i čudoređa podlože prethodnom ispitivanju mjerodavne crkvene vlasti.⁴⁰ Točka 2 određuje zadaću samog ispitivanja spisa i mišljenja koji se čine protivnima vjeri ili opasnim za vjeru. Ako se ustvrdi da su protivni nauku Crkve, obavještava se nadležni ordinarij, a piscu se pruža prigoda “da u potpunosti protumači svoje mišljenje, (i) na vrijeme (ga) odbaci”. Prijašnji tekst sadržava samo formulaciju “saslušati pisca i dati mu mogućnost da se brani”.⁴¹ Točka 3 određuje zadaću Kongregacije da prikladno pobija krive i opasne nauke koji su možda prisutni u kršćanskom narodu. U prethodnim odredbama nema ovakve formulacije. Ona se vjerojatno odnosi na neka shvaćanja koja su se proširila u pokoncilskom vremenu kod ne malog broja vjernika, a nisu posve u skladu sa službenom naukom i stavovima Crkve.⁴² Šesto, sadržaj čl. 54 također je nov i izriče nadležnost

---

⁴⁰ Ova je odredba gotovo doslovce preuzeta iz Zakonika kanonskog prava (1983), kan 827, § 1-3.

⁴¹ Usp. *Regimini Ecclesiae*, u: *Enchiridion Vaticanum 2* (1963-1967), br. 1573.

⁴² Vjerojatno zakonodavac misli na neka shvaćanja na moralnom području, na području ekumenizma (primjerice “sestrinske Crkve”) ili pak na području djelovanja vjernika u političkom životu. O tim se pitanjima Kongregacija očitovala u posljednje vrijeme svojim posebnim dokumentima, kao primjerice, *Dominus Iesus*, *Doktrinarna nota o nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu* itd.

Kongregacije u stvarima vjere. On određuje da se “prethodno njezinu sudu podlažu (se) isprave koje moraju izdati drugi uredi Rimske kurije, ako se tiču nauka vjere ili ćudoređa”. Iz ove usporedbe razvidno je da je u drugoj pokoncilskoj obnovi Kurije prihvaćen i ugrađen znatan broj želja i zahtjeva kako bi način djelovanja ove ustanove odgovarao koncilskoj viziji Crkve. U spomenutim odredbama o Kongregaciji za nauk vjere ne spominje se međutim njezin pravilnik, koji određuje način postupanja. On je donesen devet godina poslije, a do tada je zapravo na snazi bio onaj iz godine 1971.

3. 1. Služba teologa u Crkvi i napetosti s učiteljstvom

Već su na samome Koncilu započele rasprave oko pluralizma u Crkvi. U početku se to pitanje usredotočavalo na značenje i važnost posebnog u odnosu na opće u Božjem narodu, i to na različitim područjima međucrkvenih odnosa, primjerice glede položaja biskupa u odnosu na papu, odnosa partikularnih Crkava prema općoj, pitanja ekumenizma i dr. Ta se tendencija naglašavanja samostalnosti pojedinačnih eklezijalnih službi i elemenata u pokoncilskom razdoblju sve više zaoštava, gubeći iz vida samu srž i otajstvo Crkve. U tom sklopu neizbježno se postavlja pitanje samostalnosti teologije naspram crkvenom učiteljstvu. Kongregacija za nauk vjere u tome nije mogla ostati po strani, nego je preko upravo ustanovljenog Međunarodnoga teološkog povjerenstva odlučila raspraviti dimenzije problema pluralizma u teologiji i donijela određene smjernice jer se u tom pitanju “dodiruje sam problem istine, a time i korijen svih drugih pitanja”.⁴³ Među spomenutim smjericama osobito je značajna VIII. teza, koja izlaže načelni problem pluralnosti u teologiji. Ona definitivno razlučuje između neprihvatljivog pluralizma i pozitivnog pluraliteta u Crkvi i

---

⁴³ Usp. Internationale Theologenkommission, *Einheit des Glaubens und der theologische Pluralismus*, Johannes Verlag Einsiedeln, 1973., str. 14.

odlučujući kriterij razlikovanja između tih pozicija vidi u njihovom odnosu prema pitanju istine.⁴⁴ U tekstu se odlučno odbacuje shvaćanje “da nipošto nema konačne istine”, primjerice ni u trajnim izričajima vjere Crkve i brani dostupnost istine o Isusu Kristu. “Vjerovati u Boga znači vjerovati u istinu: vjerovati u Krista znači vjerovati u njezinu dostupnost i u zajedništvo koje proizlazi iz istine i time oslobađa od samovoljnog fiksiranja ljudske prakse u kojoj čovjek postaje stvorom samoga sebe, bogom samoga sebe, a time robom samog sebe.”⁴⁵ Crkva koja ne bi znala što jasno vjeruje i gdje su granice te vjere, ne bi ničemu služila. Njoj je istina vjere povjerena, a apostolska je dužnost i pravo učiteljstva da je brani. U biti je to bila srž rasprava oko teza Hansa Kunga o nezabludivosti koje razaraju ideju istine što pogađa samo središte kršćanstva.⁴⁶ Prve prigovore na Kungove teze Kongregacija za nauk vjere iznijela je već 1967., a doktrinarni postupak vodio se desetak godina. Nakon opomene da više ne zastupa svoja inkriminirana shvaćanja te da se postupak

---

⁴⁴ Usp. Isto, str. 48. Teza glasi: “Premda sadašnja situacija Crkve umnaža pluralizam, ipak pluralitet ima svoje granice u činjenici da vjera stvara zajedništvo ljudi u istini koja je postala dostupnom po Isusu Kristu. Zbog toga treba odbaciti koncepciju vjere koja bi je reducirala na čisto pragmatičku suradnju bez zajedništva u istini. Ta istina nije vezana uz neki teološki sustav nego se izražava u normativnim izričajima vjere. Tamo gdje se kršćanski nauk iznosi na značajno dvosmislen ili čak s vjerom Crkve nespojiv način, Crkva ima pravo da označi zabludu i dužnost da je ukloni sve do službenog odbacivanja hereze, što je krajnje sredstvo da se zaštiti vjera Božjega naroda.”

⁴⁵ Usp. Isto, str. 50. Ratzinger priznaje da je bilo zlouporabe kod crkvenih cenzura pa je razumljiv animozitet prema učiteljskim mjerama te s njima treba biti vrlo brižljiv i oprezan. No Crkva ne može odustati od prava da, kad netko zamagljuje ili napušta bitne kršćanske sadržaje te uz sve poštivanje prava dotičnog teologa, mora zaštititi vjernike ako im neki ljudi “umjesto vjere Crkve pokušavaju nametnuti svoje osobno mišljenje”. Isto.

⁴⁶ Stavovi Hansa Kunga i unutar-teološka kritika njegovih pozicija mogu se pratiti osobito u tri najznačajnije knjige: Hans Küng, *Unfehlbar? Eine Anfrage*, Einsiedeln, 1970; Karl Rahner (Hg.), *Zum Problem Unfehlbarkeit. Antworten auf die Anfrage von H. Küng*, Herder Freiburg, 1971; Hans Küng, *Fehlbar? Eine Bilanz*, Einsiedeln, 1973.

protiv njega “za sada obustavlja” (1975.), Küng je potom u dvije publikacije ponovio svoja sporna shvaćanja o nezabludivosti Crkve i o crkvenom učiteljstvu, nakon čega mu je Kongregacija pred Božić 1979. oduzela *missio canonica*.⁴⁷ Bio je to prvi teolog nakon Koncila koji je pogođen tom disciplinskom mjerom učiteljstva. Takav ishod u sporu između jednog teologa i učiteljstva Crkve iskakao je iz dotadašnje koncilski prakticirane suradnje tih dviju službi pa je u brojnim publikacijama bio povod raspravi ne samo o utemeljenosti Küngovih teoloških shvaćanja nego i o kritici na tadašnji doktrinarni postupak i zahtjevima da se on preispita i posuvremeni.

3.2. Kritike teologa na praksu doktrinarnog procesa

Tako je Radna zajednica dogmatičara i fundamentalnih teologa njemačkoga govornog područja na jednome od svojih godišnjih susreta raspravljala o odnosima teologije i učiteljstva te objavila pet radova koji s povijesno-teološkog, biblijskog, fundamentalno-teološkog, zatim kulturološkog i filozofskog vidika sagledavaju različite dimenzije ove problematike.⁴⁸ Ova skupina teologa izradila je i vrlo uravnoteženu izjavu u kojoj se u prvom dijelu polazi od neotuđivih pet načela o važnosti i položaju teologije u Crkvi, a potom iznosi pet nužnih uvjeta za korektan doktrinarni postupak ako do njega dođe.⁴⁹ Prvo, teologija kao znanost o vjeri jedino je moguća u zajednici Crkve, na temelju i sukladno normi crkvene vjere. Drugo, da bi teologija mogla vršiti svoju službu u Crkvi, mora biti slobodna u svome istraživanju i u izražavanju teoloških

---

⁴⁷ Vidi o tome detaljnije Nedjeljko A. Ančić, *Teologija i crkveno učiteljstvo*, u: CUS 25 (1990), str. 103-118. Autor opisuje поближе okolnosti slučaja Küng i donosi brojnu literaturu vezanu uz taj slučaj.

⁴⁸ Walter Kern (hrsg.), *Die Theologie und das Lehramt*, *Quaestiones Disputatae* 91, Herder Freiburg, 1992.

⁴⁹ *Erklärung der Arbeitsgemeinschaft Katholischer Dogmatiker und Fundamentaltheologen zum Verhältnis von kirchlichem Lehramt und Theologie*, u: Walter Kern (hrsg.), nav. dj. str. 234-237.

mišljenja. Tako se mogu najučinkovitije korigirati pojedine jednostrane teze. Treće, napetosti i sukobi između učiteljstva i teologije uvijek su mogući jer obje strane mogu prekoračiti dopuštenu granicu. I teolog ima pravo i dužnost opominjati učiteljstvo ako teološki neprimjereno zadire u područje teologije. Učiteljstvo ima pak pravo i dužnost pozvati na odgovornost teologa ako iskrivljuje katolički nauk i unosi zabunu u crkvenu zajednicu. Sporovi se moraju voditi u duhu pravednosti i bratstva, trijezno i stručno, bez osobnog ponižavanja i javnih polemika. Četvrto, konačne presude u prijemorima o nauku donosi nadležna instanca crkvenoga učiteljstva. Od njega se očekuje da svoje odluke iznese na argumentiran način i više se pouzda u snagu istine i moć argumenta nego u administrativne mjere. Peto, disciplinske mjere mogu biti samo posljednje sredstvo kad više ne koristi unutarcrkvena rasprava, osobni razgovor i javna opomena. Da bi postupak odgovarao današnjem pravnom osjećaju i kršćanskoj etici, u nastavku se navodi pet uvjeta koje treba poštivati.⁵⁰ Teolozi ustvrđuju da je u pokoncilskoj fazi s obje strane opterećena dobra suradnja i poljuljano međusobno povjerenje koje je prakticirano na Koncilu. Ukazuju na to da postoje različite odgovornosti biskupa i teologa u zajedničkoj službi istine Evanđelja pa je potrebno da se organiziraju redoviti zajednički susreti i savjetovanja. Dvije Papine izjave o službi teologa koje su u to vrijeme uslijedile teolozi su primili kao veliko ohrabrenje u naporima da se prevladaju postojeće napetosti te da se uloga teologije u Crkvi dublje sagleda i pozitivno vrednuje. Dapače, one su značile pravi preokret u raspravi i važno usmjerenje u određivanju odnosa između Crkve i znanosti te duboku promjenu u učiteljskom shvaćanju teologije.⁵¹

---

⁵⁰ O spomenutim uvjetima vidi u: Nedjeljko A. Ančić, *Teologija i crkveno učiteljstvo*, nav. mj. str. 116-17.

⁵¹ Radi se Papinu govoru pred znanstvenicima u Kölnu povodom 700 obljetnice smrti Alberta Velikog i govora profesorima teologije u marijanskom svetištu Altöttingenu 1980. godine. Vidi Max Seckler, *Eine Wende im lehramtlichen Theologieverständnis?*, u: *Theologische Quartalschrift* 161 (1981), str.,131-133; Karl Lehmann, *Lehramt und*

Osim toga, nekoliko značajnih crkvenih događaja toga vremena pridonijelo je smirivanju i bistrenju stanja u odnosima teologa i učiteljske službe. Objavljen je Zakonik kanonskoga prava koji jednim dijelom uređuje i spomenutu problematiku, zatim je održana Izvanredna sinoda biskupa na kojoj je potvrđeno koncilsko usmjerenje Crkve. Konačno, uslijedila je druga reforma Rimske kurije nakon Koncila s važnim prilagođivanjem ove ustanove kako ekleziološkom napretku tako i promjenama vremena, što nije bez utjecaja i na odnose teologije i učiteljstva. I napokon, Kongregacija za nauk vjere je objavila "Donum veritatis", Smjernicu o crkvenom pozivu teologa. U njoj se u svjetlu pokoncilске ekleziologije i promjena u društvu sustavno tumače i sagledavaju posebnosti i međusobni odnos službe teologa i pastira da bi se prevladale postojeće napetosti i ukazalo na njihov zajednički cilj u zajednici Božjega naroda.⁵² Smjernica izričito izjavljuje da teologija nije jednostavno i isključivo pomoćna služba učiteljstva, nego ima svoje vlastito porijeklo i nezamjenjivu zadaću jer proizlazi iz same strukture kršćanske vjere (br. 6 i 7). Stoga je neupitna sloboda teološkog istraživanja kao dragocjeno dobro koje Kongregacija shvaća kao "spremnost onako prihvatiti istinu kako se pokazuje na kraju istraživačkog rada" bez teologiji stranih utjecaja (br. 12). Jednako tako se naglašava da je sloboda istraživanja u teologiji normirana samim subjektom i objektom objave koju Crkva pod vodstvom učiteljstva prenosi, tumači i svjedoči. Nije

---

Theologie. Versuch einer Verhältnisbestimmung, u: Internationale katholische Zeitschrift *Communio* 10 (1981), str. 331-338; N. A. Ančić, *nav. dj.* str. 114.

⁵² Kongregacija za nauk vjere izdala je dokument *Donum veritatis* u lipnju 1990. Hrvatski prijevod izašao je u izdanju Crkve u svijetu pod naslovom: *Zbor za nauk vjere, Donum veritatis. Smjernica o crkvenom pozivu teologa*, (preveo Nikola Eterović), Split 1997. Tekstu prijedora dodana su dva važna Papina govora u kojima se izražava poštovanje prema teologiji i ukazuje na njezinu nezamjenjivu zadaću. To je Papin govor prigodom 25. obljetnice Međunarodnog teološkog povjerenstva (1994) i govor Ivana Pavla II. članovima Glavne skupštine Kongregacije za nauk vjere (1997.). Na kraju spomenute knjžice priređivač je uvrstio neke važnije komentare ove Smjernice.

prešućen ni problem neslaganja teologa s naukom učiteljstva, nego su postavljena pravila za njihovo prevladavanje. Smjernica oprezno priznaje da su sadašnje odredbe doktrinarnog postupka mogu poboljšati (br. 37).⁵³ Sve u svemu, jasnije se obrazlaže potreba teologije za dublje shvaćanje kršćanske vjere, a time i njezina nezamjenljivost u službi naroda Božjega. Služba teologa je dakle karizma pomoću koje sudjeluju na izgradnji Crkve u jedinstvu i istini.

4.1. *Poboljšani Pravilnik za prosudbu pravovjernosti*

Na kraju usporedimo novi pravilnik doktrinarnog postupka s njegovim prethodnikom iz godine 1971. i pogledajmo što donosi novo, u čemu bilježi napredak te u kojoj je mjeri uvažava iznesene prigovore teologa. Dokument je uvažio dosadašnje kritike osobito u tri važne točke: s obzirom na suradnju nadležnoga biskupa, odnosno redovničkog poglavara osumnjičenog teologa; sam teolog ima sada veća prava u svojoj obrani; način postupanja odvija se u različitim točno određenim fazama.⁵⁴ Novi pravilnik ima dva uvodna članka nakon kojih slijede četiri dijela kao četiri faze u postupku prosuđivanja nauka i na kraju kao peto moguće kazne: predispitivanje, proučavanje spisa putem ureda komisije, redoviti doktrinarni postupak, hitni doktrinarni postupak, kaznene mjere.⁵⁵ Za razliku od prethodnog novi pravilnik počinje s dva članka o zadaći Kongregacije za nauk vjere te njezinu odnosu prema biskupima i biskupskim konferencijama. Opis zadaće je gotovo preuzet iz

---

⁵³ Više o svemu tome vidi Nedjeljko A. Ančić, *Poslanje i zadaća teologa u Crkvi. Teologija i učiteljstvo u svjetlu smjernice "O crkvenom pozivu teologa"*, u: U Križu je spas. Zbornik u čast nadbiskupa mons. Ante Jurića, prir. M. Škarica i A. Mateljan, Crkva u svijetu, Split, 1997., str. 449-467.

⁵⁴ Usp. Ulrich Ruh, *Glaubenskongregation: Neue Ordnung zur Lehrüberprüfung*, u: Herder Korrespondenz 51 (1997), str. 496-498.

⁵⁵ Pravilnik doktrinarnoga postupka ima sveukupno 29 članaka, vidi: *Enchiridion Vaticanum* 16 (1997), br. 616-644.

konstitucije Pastor bonus: unaprjeđivati i štititi vjeru i ćudoređe u cijeloj Katolićkoj crkvi i brinuti se da vjera ne trpi štetu od širenja zabluda. Stoga ima dužnost prosuđivati spise i mišljenja koja se čine opasnim ili vjeri protivnima. U čl. 2 Pravilnik veli da istu temeljnu dužnost zaštite vjere imaju i svi pastiri Crkve a pritom se mogu poslužiti organima Kongregacije za nauk vjere. Povrh toga Sveta Stolica može u svako doba intervenirati, a ona to čini “ako se utjecaj nekog spisa širi izvan granica biskupske konferencije ili ako je vjera izložena osobito velikoj opasnosti”. Za taj slučaj donosi onda sljedeća pravila.

Prva faza je tzv. predispitivanje, koje se sastoji od pozornog čitanja raširenih spisa i mišljenja što provodi poseban ured nakon čega širi krug članova Kongregacije, tzv. Kongres, odlučuje hoće li neki spis podvrgnuti detaljnijem prosuđivanju. U drugoj fazi postupka (čl. 4-7) dotični spis se daje na brižljivo proučavanje konzultorima ili drugim potrebnim stručnjacima. Oni svoj sud podastiru Kongresu koji odlučuje hoće li prema važnosti i težini stvari proces prosljediti mjesnom ordinariju da on intervenira ili će ga Kongregacija podvrgnuti iscrpnoj prosudbi u svome redovitom ili hitnom postupku. Čl. 6 navodi kriterije za donošenje takve odluke, a to su: vrsta zablude, njezina težina, opasnost širenja i štetnost za vjernike. Ako Kongregacija slučaj preda mjesnom ordinariju, on upoznaje pisca s doktrinarnim problemima u njegovu spisu i potom od njega zahtijeva da produbi problem i poduzme razjašnjenja koja se dostavljaju na prosudbu Kongregaciji. Novost je pritom da je mjesni ordinarij već u prvom stadiju ukljućen u doktrinarni postupak i brine se da autor razjasni kritizirana shvaćanja te ih prosljeđuje Kongregaciji za nauk vjere.

Treća faza obuhvaća redoviti ili hitni postupak. Dosadašnji je postupak razlikovao redoviti ili izvanredni postupak. Redovitom je postupku u ovom Pravilniku posvećeno daleko najviše mjesta (čl. 8-22). Na početku se jasno navodi da će se na taj način postupati “kad se čini da neki spis sadrži teške zablude s obzirom na nauk čije otkrivanje zahtijeva brižljivo razlikovanje, a njegov mogući

negativni utjecaj na vjernike nije takav da sili na žurbu” (čl. 8). Za razliku od dosadašnjega ovaj Pravilnik u redovitom postupku razlikuje internu i eksternu fazu. U internoj fazi (čl. 8-15) Kongregacija sa svojim stručnjacima ispituje doktrinarna odstupanja dotičnoga teologa a da ga o tome ne obavijesti. Novost je da i u tom dijelu postupka sudjeluje nadležni ordinarij koji je vezna obvezom šutnje. Iz dosadašnjega pravilnika preuzet je “relator pro auctore”, čija je zadaća pridonijeti pravoj interpretaciji autorove teološke misli.⁵⁶ On također ima uvid u sve akte dotične parnice (čl 10). Na temelju završnog internog prosuđivanja Kongregacija na redovitoj sjednici odlučuje ima li razloga za nastavak procesa i u kojim točkama te svoju odluku podastire papi. Ako je utvrđeno da ima doktrinarnih nejasnoća ili zabluda, slijedi tzv. eksterna faza u redovitom postupku (čl. 16-22). Kongregacija putem nadležnog odrinarija dostavlja piscu popis krivih ili opasnih mišljenja s potrebitom dokumentacijom za njegovu obranu. Za razliku od dosadašnjeg pravilnika osumnjičeni pisac u dogovoru sa svojim odrinarijem ima pravo na savjetnika kojega sam odabere. Savjetnik (*conciliarius*) sudjeluje u mogućem razgovoru pisca s predstavnicima Kongregacije. Pisac mora preko svojega ordinarija u roku od tri mjeseca (do sada je bio rok od dva mjeseca) dostaviti pisani odgovor na doktrinarne prigovore Kongregacije. Ako taj odgovor sadrži nove momente, Kongregacija ih ponovno razmatra uz sudjelovanje piščeva savjetnika. Na svojoj redovitoj sjednici Kongregacija na temelju odgovora pisca i zapisnika razgovora donosi odluku ili o obustavi postupka, ako odgovore smatra zadovoljavajućima, ili najavom odgovarajućih mjera za dobro vjernika, ako odgovore smatra nedostatnima. Svoju odluku Kongregacija dostavlja papi na odobrenje i s njom se upoznaje piščev nadležni odrinarij, biskupska konferencija i uredi Rimske kurije.

---

⁵⁶ Glede relatora pro auctore Pravilnik doslovno određuje: Njegova je zadaća “istinito pokazati pozitivne aspekte nauka i prednosti pisca, pridonijeti ispravnom tumačenju njegova mišljenja u općem kontekstu i dati sud o utjecaju piščevih shvaćanja”. Usp. *Enchiridion Vaticanum* 16 (1997), br. 625.

Četvrti dio Pravilnika sadrži odredbe za hitni postupak u doktrinarnim pitanjima, koji se opet odvija u nekoliko koraka. Kongregacija ga primjenjuje “ako neki spis očito i sigurno sadrži zablude i ako bi njegovim širenjem mogla nastati teška šteta za vjernike ili ako je ona već nastala”.⁵⁷ Taj dio postupka ne predviđa *relatora pro auctore* ni savjetnika osumnjičenog pisca. Ako Kongregacija piščeva shvaćanja ocijeni opasnim, svoju odluku nakon papina odobrenja dostavlja preko nadležnog ordinarija piscu da ih ovaj u roku od dva mjeseca ispravi (prijašnji rok je bio mjesec dana). U toj fazi može i nadležni odrinarij nakon što sasluša pisca Kongregaciji dostaviti piščevo pisano stajalište.

Peti dio doktrinarnog pravilnika navodi mjere koje će Kongregacija poduzeti protiv pisca u slučaju da u tijeku postupka ne izgadi doktrinarne nejasnoće (čl. 28-29). Ako u prikladnom javnom obliku ne razjasni odstupanja ili na njima ustraje, Kongregacija za nauk vjere će zaključiti da dotični pisac upada u kaznena djela prema kanonu 751 (krivovjere, otpadnuće od vjere ili raskol) te mu objavljuje kanonom 1364 predviđene kazne.⁵⁸ Ako su doktrinarne zablude blaže naravi, onda piscu izriče druge kazne predviđene općim ili posebnim pravom. U tom pogledu je primjerice nekim teolozima izricana zabrana vršenja službe profesora na crkvenom učilištu prema kanonu 1336 točka 3. Pravilnik dodaje da protiv te izjave nije dopuštena žalba.⁵⁹

---

⁵⁷ Usp. Pravilnik čl. 23 u: *Enchiridion Vaticanum* 16 (1997) br. 638.

⁵⁸ Kanon 1364 glasi: § 1. Otpadnik od vjere, krivovjernik ili raskolnik upada u izopćenje unaprijed izrečeno, uz obdržavanje propisa kan. 194, §1, br. 2; klerik se osim toga može kazniti kaznama o kojima se govori u kan. 1336, § 1, br. 1, 2. i 3”

⁵⁹ Apostolska signatura nije prihvatila žalbu teologa Tisse Balasuriyje iz Šri Lanke koju je podnio 1997. nakon što ga je Kongregacija izopćila po tada važećem postupku iz 1971. Usp. komentar pod naslovom: *Der Theologe Tissa Balasuriya wurde exkommuniziert*, u: Herder Korrespondenz 51 (1997), str. 58-59.

4.2. Prema međusobnoj suradnji teologa i pastira

Koliko je novi Pravilnik ispravio slabosti svojega prethodnika, te uvažio prigovore, kritike i zahtjeve teologa?⁶⁰ Je li današnji doktrinarni postupak odraz koncilске ekleziologije i načina ophođenja u Crkvi? Zacijelo se može reći da njegove odredbe u višestrukome pogledu znače veliki napredak. Ponajprije jer donekle uvažava načelo supsidijarnosti otvarajući mogućnost da Kongregacija određeni slučaj nakon predispitivanja prepusti nadležnom ordinariju da on kod određenog pisca zatraži potrebna pojašnjenja i produbljenja i sve to ipak podastre na prosudbu Kongregaciji. Osim toga mjesni ordinarij već u ranoj fazi aktivno sudjeluje u postupku. Nadalje, osumnjičeni pisac ima veća prava u svojoj obrani. On ima pravo sebi izabrati savjetnika koji aktivno sudjeluje u dijalogu s Kongregacijom, no ipak nema uvida u sve akte postupka. Pravo uvida ima *relator pro auctore* kojega određuje Kongregacija kao i u prethodnom pravilniku (čl. 10). Piscu se daju vremenski duži rokovi da sastavi pisani odgovor na doktrinarne prigovore. Konačno, postupak je transparentniji i pregledniji, jasno su određene njegove pojedinačne faze i moguće kaznene mjere.

Gledajući pojedinačne zahtjeve teologa, može se ustvrditi da ih je novi Pravilnik dobrim dijelom ispunio premda ne u potpunosti. Što se tiče zahtjeva za saslušanjem, teologu se u predispitnoj fazi otvara mogućnost produbljenja njegovih problematičnih shvaćanja. Isto je tako u eksternoj fazi redovitog postupka predviđena je mogućnost razgovora pisca u pratnji njegova

---

⁶⁰ Usp. izjavu: *Erklärung der Arbeitsgemeinschaft Katholischer Dogmatiker und Fundamentaltheologen zum Verhältnis von kirchlichem Lehramt und Theologie*, nav. mj. (vidi bilj. 49). Peter Hünermann se zauzima povrh transparentnosti procesa i kompetentnog obrazlaganja presude za takav oblik doktrinarnog postupka pri biskupskim konferencijama gdje su odvojene učiteljska i sudbena vlast slično podjeli vlasti na građanskom području. "Dotični biskup odriče se habitualno vršenja kompetencije koja mu pripada i trajno je prenosi jednoj drugoj instanci.": Isti, *Sind die Bischöfe überfordert?* u: *Theologische Quartalschrift* 172 (1992), str. 131-133, ovdje 133.

savjetnika s predstavnicima Kongregacije. Drugi je zahtjev glasio da predmet postupka budu samo pisano iznesene ili autorizirane izjave, a ne neautorizirana shvaćanja ili denuncijacije. U svezi s tim u Pravilniku možemo naći sljedeće: U čl. 1 rečeno je da Kongregacija ima dužnost prosuđivati spise i mišljenja koja su opasna za vjeru ili njoj suprotna. U daljnjem tekstu govori se samo o spisima.⁶¹ Od trećeg zahtjeva za uvidom u sve akte postupka i mogućnost pisanog ili usmenog odgovora ispunjen je drugi dio jer se piscu prosljeđuje popis krivih ili opasnih shvaćanja s odgovarajućim obrazloženjem i dokumentacija za obranu te on ima, kako je već spomenuto, mogućnost odgovora, ali ne i uvida u sve akte (čl. 17 i 18). Pravilnik je usvojio i četvrti zahtjev, da dotični teolog ima pravo na osobnog savjetnika koji sudjeluje na kolokviju tijekom postupka. Glede petog zahtjeva da se takvi postupci vode u pravilu pri nadležnoj biskupskoj konferenciji, a tek u drugom stupnju pri Kongregaciji, Pravilnik uvodi tu mogućnost (čl. 5 i 7), ali ne kao redovito pravilo što je pokušaj uvažavanja načela supsidijarnosti.⁶² Teško je pak provjeriti koliko Kongregacija uvažava traženje teologa da za teološke konzultore i ocjenjivače uzima iskazane stručnjake priznatih teoloških učilišta i smjerova iz različitih nacionalnosti i kultura kako bi se izbjegla svaka pristranost. Ipak, sve u svemu, Kongregacija je, premda sa znatnim kašnjenjem, preuredila pravilnik i u nj ugradila znatno poboljšane odredbe, za što su se mnogi teolozi zdušno zalagali.

Danas se sve jače probija svijest o nezamjenjivoj ulozi teologije osobito u prijelomnim kulturalnim previranjima (globalizacija) i u susretu s novim pitanjima koja se neodoljivo nameću u sadašnjemu položaju kršćanstva (međureligijski dijalog, bioetika). Od teologa se s pravom

---

⁶¹ Tako se u čl. 2 govori izričito o spisima, u čl. 4 o utvrđivanju autentičnosti spisa, u čl. 7 o doktrinarnim problemima sadržanim u spisu itd.

⁶² Usp. Ulrich Ruh, *Glaubenskongregation: Neue ordnung zur Lehrüberprüfung*, nav. mj. (bilj. 54), str. 496.

očekuje inovativnost u traženju odgovora, ali i vjernost nauku Crkve, što je često jednako hodu između Scile i Haribde. Tu bi činjenicu trebala imati u vidu Kongregacija za nauk vjere osobito kada doktrinarno prosuđuje pojedine spise. Posljednjih je godina po novom Pravilniku pokrenut doktrinarni postupak protiv španjolskoga redovnika i profesora moralne teologije Marciana Vidala, belgijskog isusovca Jacquesa Dupuisa te austrijskog liturgičara iz Innsbrucka Reinharda Messnera. Na kraju eksterne faze redovitoga postupka Kongregacija za nauk vjere objavila je tzv. Notifikacije, tj. sažete i obrazložene točke kritike na pojedina shvaćanja u spisima prosuđivanih autora koja su ili dvosmislena ili su u suprotnosti s naukom Crkve.⁶³ Tekst notifikacije spomenuti su teolozi prihvatili i trebaju ih dodati svim budućim izdanjima ili prijevodima dotičnih spisa. Postupci su završeni bez kaznenih mjera. To je ohrabrujući znak i potvrda povraćenog međusobnog povjerenja i poštivanja teologa i učiteljstva u zajedničkom služenju kršćanskoj istini.

---

⁶³ Notifikacije su dostupne na web-stranicama vaticanske Kongregacije za nauk vjere na nekoliko jezika. Vidi također A. Lochinger, *Notifikation einiger Veröffentlichungen von Prof. Dr. Reinhard Messner*, u: ZKTh 123 (2001), str. 83-91.